

Наукові записки / Ред. кол.: В.В.Радул, С.П.Величко та ін. – Випуск 125. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. – 272с. – С. 75-78. – (Серія: Педагогічні науки).

УДК 371.13:004

**ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**FORMATION OF THE SELFEDUCATIONAL COMPETENCE IN
TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL MEANS INFORMATIVE-
COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES**

Наталія Воропай (м. Херсон)

Nataliya Voropay (Kherson)

Одним із перспективних напрямків підвищення якості підготовки майбутніх фахівців в умовах Болонського процесу є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес вищої школи. У статті розкривається питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкової ланки освіти.

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, компетентність, самоосвітня компетентність майбутнього вчителя початкової школи.*

Одним из перспективных направлений повышения качества подготовки будущих специалистов в условиях Болонского процесса является внедрение информационно-коммуникационных технологий в учебно-воспитательный процесс высшей школы. В статье раскрывается вопрос использования информационно-коммуникационных технологий в процессе формирования самообразовательной компетентности будущих учителей начального звена образования.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, компетентность, самообразовательная компетентность будущего учителя начальной школы.*

One of the promising directions of improving the quality of training future professionals in the Bologna process is the implementation of informative-communicative technologies (ICT) in the educational process of higher education. The article opens the question of the use of informative-communicative technologies in process of formation of the selfeducational competence in teachers of primary school. The article states that the use of Web-multimedia encyclopedia "History of Education" allowed students to plan and control self-educational activities for mastery of the course, facilitate learning, and provide the appropriate level of assimilation of educational information.

Thus, the increasing role of ICT in many types of human activity quite naturally leads to changes in the education system, focused on the reorientation of the educational process from a purely reproductive mechanisms to encourage creative thinking activity students will develop on the basis of adequate information security. The use of ICT in the learning process can ensure the transfer of knowledge and access to various educational information along, and sometimes more intense and more effective than traditional teaching.

Keywords: *informatively communication technologies, competence, selfeducational competence in teachers of primary school*

Постановка проблеми. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітню систему України та формування єдиного інформаційно-освітнього простору – одні з пріоритетних напрямів сучасної державної політики. Зокрема, в Національній доктрині розвитку освіти в Україні відмічається, що головною метою в контексті створення інформаційного суспільства й освітньо-інформаційного простору є забезпечення доступу до інформації широкого спектру споживання; розвиток та впровадження сучасних комп'ютерних технологій у системи освіти, державного управління, науці та інших сферах; створення в найкоротший термін необхідних умов для забезпечення широкого доступу навчальних закладів, наукових та інших установ до мережі Інтернет; розвиток освітніх і навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій [1].

В інформаційному суспільстві активно створюється та розвивається інформаційно-комунікаційне середовище, забезпечуються умови для ефективного використання знань у розв'язанні найважливіших проблем розвитку суспільства та демократизації громадського життя. Формуються нові види комунікативних здібностей до вибору оптимального режиму роботи з комп'ютером, засвоєння етикету електронного спілкування з партнером у віртуальній групі [3]. Відповідно розвивається вміння спілкуватися електронною поштою, вільно орієнтуватися у світі інформаційно-комунікаційних технологій, відбувається перехід від одного програмованого засобу до іншого, оволодіння методами збору, переробки, збереження, представлення та передачі інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес присвячували свої праці вчені Росії й України, а саме В. Биков, Ю. Горошко, В. Дровозюк, М. Жалдак, О. Жильцов, Ю. Жук, І. Забара, В. Извозчиков, В. Ключко, А. Коломієць, О. Кузнєцов, С. Кузнєцов, В. Монахов, Н. Морзе, О. Муковіз, Т. Олійник, А. Пеньков, Л. Петухова, С. Раков, Ю. Рамський, О. Співаковський та інші.

Формування цілей статті. Метою статті є розкриття питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкової ланки освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В епоху інформаційного суспільства освіта має бути безперервною. Це означає, що людина вчиться постійно, у спеціальних освітніх установах, або самостійно. Забезпечення безперервної освіти є складною проблемою, вирішення якої залежить від багатьох факторів, зокрема від стану інформаційно-комунікаційного середовища.

В.Ізвозчиков розглядає інформаційно-комунікаційне середовище не як теоретичну абстракцію, а як відповідаючу практичним потребам людини конструкцію, що виступає у трьох основних формах:

- фізичний простір (це простір сумісної навчальної педагогічної та освітньої діяльності з використанням сучасних електронно-комунікативних систем, засобів та технологій освіти населення та навчання;

- віртуальний простір гіпертекстів, семантичних взаємозв'язків понять та тезаурусів;

- ієрархічні педагогічні та освітні системи та простори в категоріях загального (глобальне ІКС), особливого (регіональне ІКС) та одиничного (локальне ІКС) [2, с. 45].

У свою чергу Л.Петухова в своїй монографії подає власне трактування поняття «інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище», під яким розуміє сукупність знанієвих, технологічних і ментальних сутностей, які в синхронній інтеграції забезпечують якісне оволодіння системою відповідних знань.

На думку Л.Петухової інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище як компонент навчального процесу:

- сприяє формуванню мотивації підростаючого покоління до споживання контенту, що циркулює у ньому;

- надає доступ до ресурсів у будь-який зручний для людини час;

- володіє зручним, гнучким, дружнім, інтелектуальним сервісом, що допомагає людині знайти необхідні інформаційні ресурси, дані або знання;

- функціонує відповідно до запитів людини стільки, скільки їй необхідно;

- забезпечує наявність значного об'єму інформації, що збільшується зі зростаючою швидкістю;

- дозволяє організувати практично безкоштовні, зручні в часі контакти між будь-якою кількістю людей, забезпечити зручний і гнучкий обмін інформацією (причому в будь-якому вигляді) між ними;

- стандартизує й інтегрує функціональність усіх попередніх, нині, так званих, традиційних засобів отримання, збереження, обробки і представлення необхідної людуству інформації, даних та знань;

- бере на себе все більше рутинних операцій, пов'язаних з операційною діяльністю людини;

- одержує все більше контролю над даними та операційною діяльністю людства [5].

Під ІКТ розуміють сукупність методів та технічних засобів, які використовуються для збирання, створення, організації, зберігання, опрацювання, передавання, подання й використання інформації.

Ми поділяємо думку О. Співаковського [6], що використання нових інформаційних технологій навчання у педагогічному вищому навчальному закладі, крім сприяння досягненню основних, запланованих цілей навчання у конкретній предметній галузі, сприяє досягненню і додаткових цілей навчання – формуванню у майбутнього вчителя позитивного відношення до нових інформаційних технологій навчання, переконаності у ефективності цих технологій навчання, практичного засвоєння методів навчання в умовах нових інформаційних технологій навчання. Студенти долають психологічний бар'єр між традиційними формами, методами і засобами навчання і навчанням із застосуванням комп'ютерних засобів набагато швидше, ніж вчителі, що вже мають досвід роботи традиційними методами.

У сучасному суспільстві однією з провідних, ключових вимог до кваліфікованого фахівця, зокрема початкової освіти, є володіння ним сукупністю компетентностей. Однією таких компетентностей, що визначає нову якість освіти, є самоосвітня компетентність. Слід зазначити, що вона є системоутворюючою, оскільки органічно поєднує у власному розвитку

формування всіх інших компетентностей, будучи не тільки метою, але й засобом ефективного розвитку особистості в процесі професійної освіти.

Розглянувши різні підходи до досліджуваного поняття, маємо змогу сформулювати узагальнене визначення самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Під нею ми розуміємо якість особистості педагога, що характеризується здатністю та готовністю до безперервної самоосвіти у професійній сфері, а також до використання можливостей інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища з метою забезпечення ефективності цієї діяльності [1].

Слід зазначити, що формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій – складний і багатоаспектний процес.

Слід зазначити, що більшість сучасних вищих навчальних закладів України недостатньо забезпечені інформаційно-комунікаційними ресурсами, зокрема комп'ютерними класами з можливістю роботи в Інтернеті, що свідчить про неможливість організації ефективної самоосвітньої діяльності студентів з використанням новітніх технологій на сьогоднішній день.

Однак, наявність самих інформаційно-комунікаційних технологій ще не свідчить про високий рівень організації самоосвітньої діяльності студентів, оскільки, перш за все, потребує наявності достатньої кількості та високої якості програмних продуктів, що повинні бути розроблені з усіх професійно-орієнтованих фундаментальних предметів.

При цьому, у створенні такого навчально-методичного електронного забезпечення слід враховувати й наявність у викладачів стимулів для організації самостійної роботи студентів саме таким способом, їх рівня оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями навчання, а також усвідомлення ними необхідності розробки методичних рекомендацій, тестів, контрольних, творчих завдань засобами цих технологій. Адже, саме від викладача, якості його навчально-методичного продукту залежить ставлення

студентів до виконання самостійної роботи, що, на нашу думку, позначається на її ефективності й результативності [1].

Саме такий електронний продукт, а саме Web-мультимедіа енциклопедія «Історія педагогіки», активно використовується на факультеті дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету під час вивчення курсу «Історія педагогіки» для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». Архітектуру та змістове наповнення даного продукту розробила Л. Петухова з метою оптимізації процесу формування професійних компетентностей майбутніх учителів.

Слід зазначити, що Web-мультимедіа енциклопедією «Історія педагогіки» є універсальним програмним продуктом, оскільки її ресурси можна використовувати при організації самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів не тільки з курсу «Історія педагогіки», а й з інших дисциплін педагогічного циклу.

Розглянемо методику роботи на різних формах організації навчання з застосуванням ресурсів Web-мультимедіа енциклопедії «Історія педагогіки».

У процесі читання лекції викладач, маючи у своєму розпорядженні обмежений час, розкривав основні поняття курсу, давав вказівки та пояснення щодо самостійного опрацювання навчального матеріалу. У цих умовах для підвищення якості й ефективності засвоєння знань збільшується значення візуалізації навчальної інформації.

Якщо використовувати засоби ІКТ, зникає необхідність ведення конспектів, оскільки студент мав змогу вдома або за допомогою ноутбука безпосередньо на лекції переглянути її зміст. Мультимедійний супровід доповіді лектора істотно покращував сприйняття й осмислення питань, які пропонуються для обговорення, створював більш комфортні умови для аудиторної роботи. Як правило такий супровід представляв собою презентацію у форматі PowerPoint, тобто логічно структуровану послідовність слайдів. При цьому у якості інформаційного наповнення

використовувалися різноманітні види інформації: текстова, графічна, анімація, аудіо- та відеофрагменти).

Зазначимо, що під час проведення занять використання презентації має свої особливості. Презентацію залежно від оснащення аудиторії можна демонструвати або за допомогою проектора, або безпосередньо на монітори комп'ютерів і ноутбуків (в умовах комп'ютерного класу або за наявності доступу до мережі Wi-Fi). У процесі проведення семінарських занять ресурси Web-мультимедіа енциклопедії «Історія педагогіки» доцільно використовувати в межах одного з етапів заняття (наприклад, актуалізації опорних знань, узагальнення вивченого матеріалу тощо).

За умов самостійного опрацювання змісту лекції зовнішня мотивація (яку створює інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище) перетворюється у внутрішню, адже студент знаходиться на шляху відкриття «нової» проблеми, яка докорінно змінює відношення студента до навчально-пізнавальної діяльності. Таким чином, змінюється й функція самої лекції, яка не тільки передає знання, а й розвиває творчу, навчально-пошукову діяльність студентів, сприяє поглибленому вивченню навчального матеріалу й допомагає студентам розкрити свій внутрішній навчально-пізнавальний потенціал.

Слід зазначити, що проведення такого типу лекції забезпечило зміну ролі викладача та студента. Викладач перетворюється на організатора, координатора навчальної діяльності, а не лише передає свої знання. Студент, у свою чергу, стає активним учасником цього процесу, починає думати, мислити, шукати інформацію у додаткових джерелах.

Після проведення лекції та з'ясування усіх незрозумілих, суперечливих питань, студенти готувалися до семінарського заняття, оскільки воно є важливою формою організації навчальної діяльності студентів та перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу.

Зауважимо, що у процесі підготовки до семінарських занять ефективність самоосвітньої діяльності майбутніх учителів початкових класів підвищувалася за рахунок цілісності, доступності (відкритості, можливості обирати час і місце для виконання самостійної роботи), економічності (збереження часу на пошук необхідної інформації, заощадження коштів на ксерокопію необхідної інформації) подання структури семінарського заняття, у якому зазначені тема, мета, конкретні завдання, питання для обговорення, необхідна література та методичні рекомендації, на які необхідно студенти звертали увагу під час підготовки до занять.

Така організація діяльності запобігала перевтомі, дозволяючи швидше та якісніше зорієнтуватися в темі, створюючи комфортне інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище для організації індивідуальної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкових класів.

У процесі підготовки до семінарського заняття з використанням Web-мультимедіа енциклопедії «Історія педагогіки» відбувалося повторення, узагальнення, систематизація, а також поповнення сукупності знань новими даними. Це допомагало створити конкретне, наочно-образне уявлення про предмет, явище чи подію. Крім того, відбувався не лише процес пізнання, відтворення та уточнення, але й поглиблення наявних знань.

В умовах Болонського процесу значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання. Для ефективного виконання даного виду роботи на сторінках Web-мультимедіа енциклопедії «Історія педагогіки» розміщено теоретичний матеріал, довідкову інформацію, завдання для самостійного вивчення. Це дозволяє студенту якісно підготуватися до занять, не витрачаючи при цьому великої кількості часу та зусиль. Вагоме місце в організації самоосвітньої діяльності студентів також відігравала індивідуальна робота, яка може містити як інваріантну частину, де пропонується розглянути конкретні питання з певної теми, так і варіативну частину, де вони виконували додаткові завдання з теми

(написання рефератів, виконання творчих завдань, що передбачало створення кросвордів, ребусів, загадок, презентацій до теми, відеофрагментів, проектів та ін.). При чому студенти працювали як індивідуально, так і кооперативно, тобто об'єднуватися в групи за інтересами. Це дозволяло не тільки розширити знання з курсу «Історія педагогіки», але й викликало стійкий інтерес як до історичної спадщини й розвитку педагогіки взагалі, окремих її розділів, так і розвитку науки в цілому.

Це дає змогу викладачеві забезпечувати дистанційне управління самостійною роботою студентів, здійснювати самоконтроль, послідовно або вибірково спостерігаючи за процесом навчання кожного студента; формувати групи для спільної навчальної діяльності з метою корекції й контролю; проводити дискусійні форми навчальної роботи вже на лекціях.

Висновки. У підсумку відмітимо, що використання Web-мультимедіа енциклопедії «Історія педагогіки» дозволило студентам планувати та контролювати самоосвітню діяльність щодо опанування даного курсу, полегшило процес навчання, а також забезпечило належний рівень засвоєння навчальної інформації.

Таким чином, зростання ролі ІКТ у багатьох видах людської діяльності цілком природно спричинює зміни в системі освіти, спрямовані на переорієнтацію навчально-виховного процесу з суто репродуктивних механізмів мислення на заохочення творчої активності студентів, що розвиватиметься на базі належного інформаційного забезпечення. Використання ІКТ у навчальному процесі може забезпечити передачу знань і доступ до різноманітної навчальної інформації нарівні, а іноді й інтенсивніше й ефективніше, ніж за традиційного навчання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Воропай Н. А. Формування самоосвітньої компетентності у майбутніх учителів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних

технологій [текст]: дис. ... на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Воропай Наталя Анатоліївна; Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2011. – 240 с.

2. Извозчиков В.А. Интернет как компонент информационной картины мира и глобального информационно-образовательного пространства / В.А. Извозчиков, Г.Ю. Соколова, Е.А. Тумачева // Наука и школа. – 2000. – № 4. – С. 42-49.

3. Матеріали виїзного спільного засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти та Консультативної ради з питань інформатизації при Верховній Раді України «Про хід виконання Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології» / Ком. Верх. Ради України з питань науки і освіти упоряд.: І.Б. Жиляєв, М.К. Родіонов, А.І. Семенченко, редкол.: К.С. Самойлик (голова) та ін. – К. : СофтПрес, 2007. – 208 с.

4. Панюкова С.В. Использование информационных и коммуникационных технологий в образовании: Учеб. пособие [для студ. вузов] / С.В. Панюкова. — М. : Изд. центр «Академия», 2010. —224 с.

5. Петухова Л.Є. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: Монографія / Любов Євгенівна Петухова. – Херсон : Айлант, 2007. – 200 с.

6. Співаковський О.В. Теорія та практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей / Олександр Володимирович Співаковський. – Херсон : Айлант, 2003. – 249 с.

Відомості про автора

Воропай Наталія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету,

телефон: 066 535 82 58, e-mail: natasha.voropay@mail.ru

Коло наукових інтересів: Підготовка майбутніх фахівців початкової освіти в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища.